

Brusselse faience

Ondergewaardeerd kunstpatrimonium

De productie van tingeglazuurde faience met hoogvuurkleuren in Brussel strekt zich uit over een vrij lange periode van meer dan anderhalve eeuw. Het valt te betreuren dat ze niet naar waarde geschat wordt omdat een belangrijk deel van dit patrimonium nog steeds zeer slecht gekend is. Met als doel dit ondergewaardeerde stukje Belgische cultuur te herwaarderen, verscheen recent een uitgebreide, rijk geïllustreerde publicatie gebaseerd op de analyse van ongeveer zeshonderd stukken. Als voorproefje krijgt u hier een synopsis van dit bijzondere verzamelgebied.

TEKST: PAUL VOSTERS JAQUET

Verschillende bronnen maken melding van een productie van Brussels faience in de 17e eeuw, en men weet dat er twee manufacturen (of fabrieken) hebben bestaan. Maar de toeschrijving van enkele, niet gemerkte zeldzame stukken is problematisch omdat ze gemakkelijk te verwarren zijn met de productie van Delft. De situatie verbetert in de 18e eeuw met de kortstondige manufactuur van Cornelis

Mombaers (1705-1709) en de hervatting van de productie door zijn zoon Philippe Mombaers in 1724. In totaal hebben er Brussel vier fabrieken bestaan, waarvan er drie gelijktijdig werkzaam waren van 1766 tot 1824. De laatste manufactuur, die van Héliodore Stevens, verdween ten slotte in 1866.

Gefortuneerd cliënteel

De plastische productie die waarschijnlijk het meest gekend is en geapprecieerd wordt, maar eveneens zeer zeldzaam is, had haar hoogtepunt in het midden van de 18e eeuw, ongeveer van 1724 tot 1780. Ze was van een zeer hoog artistiek niveau en bestemd voor een gefortuneerd cliënteel dat de mooie objecten aankocht ter decoratie van tafel en interieur. Opvallend hierbinnen zijn de prachtige sculpturen, verschillende antropomorfe en zoömorfe muur- en tafelfonteinen, uitzonderlijke terrines en strooiers in natuurgetrouw weergegeven vormen en kleuren van groente, fruit of dieren, afgewerkt met een dikke, rijke glazuur. Grote tafelserviezen in rocaillestijl met een minder uitbundige versiering, maar nog steeds zeer

rechts

Tafelfontein in wit glazuur, zonder merk, met de voorstelling van een watergeest, rond 1750-1765 (h. 60 cm). Een gelijkaardige fontein in dezelfde stijl en met hetzelfde onderwerp is door Helbig (La Céramique Bruxelloise pl. XXI, 1946) geïllustreerd en wordt in het Broodhuis in Brussel bewaard. De gelijkenis van het hoofd en de armen bewijst dat deze elementen uit een zelfde mal komen en dus in dezelfde fabriek gemaakt zijn.

De Brusselse faiencefabrieken legden zich er stevast op toe om objecten van een hoogstaande technische kwaliteit te produceren. Bovendien slaagden ze er altijd in om er een bijzondere artistieke, esthetische en decoratieve dimensie aan toe te voegen.

decoratief, zijn eveneens kenmerkend voor deze periode.

De Brusselse faiencefabrieken legden zich er steevast op toe om objecten van een hoogstaande technische kwaliteit te produceren. Bovendien slaagden ze er altijd in om er een bijzondere artistieke, esthetische en decoratieve dimensie aan toe te voegen. Die prachtige productie doofde op het einde van het ancien régime helaas uit, wat in onze provincies overeenkomt met de Brabantse Revolutie (1787-1790), de oprichting van de kortstondige Republiek der Verenigde Belgische Staten (1790), gevolgd door de eerste Franse invasie in 1792.

Minder regels dus meer creatieve vrijheid

De Brusselse faiencebakker volgde zowel de maatschappelijke veranderingen als de smaakevolucie, en oriënteerde zich naar een meer eenvoudige productie, bestemd voor klanten uit de bourgeoisie, handelaars en religieuze instituten, zonder evenwel het esthetische en decoratieve niveau, dat deel uitmaakte van zijn reputatie, uit het oog te verliezen. Die productie van objecten voor huishoudelijk of commercieel gebruik (estaminets) verscheen reeds in het laatste kwart van de 18e eeuw. De afschaffing van de professionele beperkingen, opgelegd door de oude gildestructuren die in de laatste decennia van de 18e eeuw opgeheven werden, leidde tot een verminderde technische kwaliteit van de faienceproductie; het gaf de faiencebakkers, de schilders en de decorateurs evenwel een nieuwe vrijheid die hun creativiteit en fantasie stimuleerde. Bijgevolg zien we een explosie van decors en hun varianten die de zoektocht naar die objecten tegelijk fascinerend en frustrerend maakt aangezien ze eindeloos is. Het onderzoek wordt nog complexer omdat de manufactuur van Doornik onder leiding van de familie de Bettignies (1799-1851) een groot aantal kwaliteitsvolle stukken in Brusselse stijl geproduceerd heeft die evenmin gemerkt zijn. Ten slotte bestond er ook een wederzijdse invloed tussen Brussel en de manufacturen van Rijsel en Saint-Amand-les-Eaux.

De uitgave 'Brusselse Faience' beschrijft de periode 1783-1866 met onder andere de historische achtergrond van de fabrieken, de merken en de ijken, de componenten van het decor, de evolutie van de vormen en een zeer volledige classificatie van die decors.

boven

Deze drie ongemerkte kruiken met een decor van een kasteel of een gebouw zijn zeer leerrijk. Ze illustreren het gebruik van een getamponneerd of gesponst glazuur in de twee basiskleuren blauw en paars, die samen met het wit een essentiële component van het Brusselse kleurenpalet vormen. De donkere nuance van de paarse kruik met een bolle buik en geaccentueerd door een smalle hals wijzen op een zeer vroeg stuk. Dit wordt bevestigd door het ijkmerk van de meester-tinnegieter Daniel Franciscus Collier (Dendermonde 1724-1779) aan de binnenkant van het deksel. De kruik rechts is een mooi voorbeeld van een op bestelling gemaakt stuk en draagt het patroniem van zijn eerste eigenaar FVANDE(er) ELST.

onder

De ongemerkte kruik en de decimale inhoudsmaat hebben het vrij zeldzame 'Strijkster'-decor dat door middel van eenzelfde poncif is aangebracht. Dankzij de verplichting, door de Franse wetgever vanaf 1801 opgelegd, om een merkteken en een ijkmerk op de inhoudsmaten aan te brengen, is het nu mogelijk om ze beide aan de fabriek van Mathieu Stevens tussen 1815 tot 1837 toe te schrijven.

Meer weten

Lezen

'Brusselse Faience 1783-1866' door Paul Vosters Jaquet
Uitgave: Editions Obélisque
366 pagina's
ISBN: 9789082702309
Prijs: € 60

